

БЕЗПОСЕРЕДНІЙ ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 400 КК УКРАЇНИ

А.В. Решнюк

здобувач кафедри

кримінального права та процесу

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Істотним для теорії кримінального права та практики застосування ст.400 КК України, є з'ясування питань, що стосуються безпосереднього об'єкта цього злочину.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З'ясуванням зазначених питань займалося багато вчених, серед них: В.Я. Тацій, І.П. Міщук, О.О. Дудоров, В.О. Навроцький та інші. Проте до цього часу досліджувана проблема не знайшла свого належного вирішення.

Мета статті полягає у з'ясуванні безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст.400 КК України.

Основні результати дослідження. Дотримуючись положення, що під родовим об'єктом злочинів, передбачених Розділом VIII КК України, слід розуміти суспільні відносини з приводу умов (стосунків), що забезпечують регламентовану законодавством та іншими нормативно-правовими актами діяльність: судів по здійсненню правосуддя; органів дізнання; досудового слідства; прокуратури; установ, що виконують судові рішення; осіб, що забезпечують для суду, дізнання, досудового слідства повне, всебічне і об'єктивне вирішення справ з охорони законних прав та інтересів громадян, суспільства, держави в процесі судочинства, дізнання, досудового слідства та виконання судових рішень, с захисту та представництва особи, перейдемо до розгляду безпосереднього об'єкта аналізованого злочину.

На нашу думку, найважливіше значення для правотворчої та правозастосовної діяльності має безпосередній об'єкт конкретного складу злочину (в нашому випадку – злочину, передбаченого ст. 400 КК України). В теорії кримінального права є загально визнаним, що під безпосереднім об'єктом злочину слід розуміти конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону законом про кримінальну відповідальність, яким заподіюється шкода злочинном, що підпадає під ознаки конкретного складу злочину [1, с. 88; 2, с. 82; 3, с. 99; 4, с. 48-49].

У наукових публікаціях не завжди чітко визначається безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст.400 України. Так, одні автори під такими об'єктами розуміють встановлений законом порядок здійснення правосуддя, який забезпечує діяльність захисника чи представника особи щодо надання ними правової допомоги (основний безпосередній об'єкт) [5, с. 1147]. Додатковим обов'язковим його об'єктом виступає життя особи [5, с. 1147]; другі – стверджують, що основним безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини у сфері правосуддя щодо забезпечення гарантій безпеки життя захисників, представників особи з надання правової допомоги або їх

близьких родичів [6, с. 707]. Додатковим безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини у сфері охорони конституційних прав та основних прав, свобод і законних інтересів людини й громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, а також інтересів держави [6, с. 707–708]; треті – наполягають, що ними є суспільні відносини, що складаються у сфері здійснення правосуддя і забезпечують нормальну діяльність захисника чи представника особи (основний безпосередній об'єкт) [7, с. 82]. Додатковим безпосереднім об'єктом виступають суспільні відносини, що забезпечують безпеку життя та здоров'я вказаних осіб, а також їх близьких родичів [7, с. 82]; четверті – стверджують, що необхідно покласти в основу цього об'єкта ті відносини чи інтерес, який законодавець прагнув поставити під охорону, створюючи ту чи іншу норму [8, с. 21]; п'яті – відносять до нього інтереси правосуддя (основний безпосередній об'єкт) [9, с. 399]. Додатковим безпосереднім об'єктом є життя потерпілої особи [9, с. 399]; шості – переконані, що ним є нормальна діяльність органів правосуддя та таке благо потерпілих, як їх життя [10, с. 459, 494].

Вважаємо, що з метою оптимального визначення безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст.400 КК, необхідно врахувати всі позитивні підходи до розуміння суспільних відносин, які поставлені під охорону зазначеної статті цього Кодексу. З вищезначених суджень, на наш погляд, можна зупинитися на тому, що: 1) об'єктом злочину посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, слід визнати суспільні відносини (а не порядок здійснення правосуддя та життя особи, автори М.І. Мельник, М.І. Хавронюк; не відносини та інтерес, який законодавець прагнув поставити під охорону, створюючи ту чи іншу норму, автор Є.А. Фролов; не нормальна діяльність органів правосуддя та таке благо потерпілих, як їх життя, автори Т.В. Варфоломеева, Є.В. Фесенко); 2) ці суспільні відносини існують у сфері регламентованої законодавством та іншими нормативно-правовими актами, діяльності захисника чи представника особи, пов'язаної з наданням правової допомоги (як це випливає зі ст. 400 КК); 3) це відносини з приводу надання правової допомоги під час здійснення кримінального, цивільного, господарського, адміністративного провадження; 4) ці відносини стосуються створення умов для забезпечення регламентованого законодавством і іншими нормативно-правовими актами діяльності з надання правової допомоги.

Суть же розбіжностей і негативних моментів у зазначених вище точках зору полягає в наступному, що деякі автори: 1) вбачають в об'єкті не суспільні відносини, а життя захисника чи представника особи, порядок здійснення правосуддя (М.І. Мельник, М.І. Хавронюк); 2) зводять об'єкт до відносин та інтересів, які законодавець прагнув поставити під охорону (Є.А. Фролов); 3) вбачають не суспільні відносини, а нормальну діяльність органів правосуддя та таке благо потерпілих, як їх життя (Т.В. Варфоломеева, Є.В. Фесенко).

Разом з тим, викладене ще не дає можливості дати вичерпну відповідь відносно безпосереднього об'єкта злочину, передбаченою ст. 400 КК. Необхідно ще проаналізувати структурні елементи цих суспільних відносин. Тому

загальновизнаним є той факт, що винний при вчиненні цього злочину впливає на предмет відносин і своїми діями порушує або намагається порушити суспільні відносини, тобто завдає їм істотної шкоди.

Візьмемо за основу структуру суспільних відносин, що запропонована в літературі з кримінального права, яку пропагує більшість вчених: 1) це — суб'єкти (носії) відносин; 2) це — предмет, з приводу якого існують відносини (тобто це те, з приводу чого існують відносини); 3) це — соціальний зв'язок (суспільно значуща діяльність, як зміст відносин) [11, с. 35-48]. Маючи такі, і вищезазначені, вихідні положення, продовжимо дослідження безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 400 КК України.

В юридичній літературі, звичайно, відсутня якась позиція відносно того, хто може бути суб'єктом відносин у площині кримінально-правової охорони досліджуваних відносин, а точніше, цьому питанню увага взагалі не приділялась. Це дає нам можливість говорити про те, що суб'єкти відносин як структурний елемент об'єкта цього злочину (ст. 400 КК) зовсім не підлягали дослідженню. А він, на наш погляд, істотно має вплинути на вирішення питання, що є безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину. Аналіз юридичної літератури, що стосується цієї проблеми та проведене опитування студентів юридичних вузів дає нам підставу визначитися з суб'єктами суспільних відносин у сфері здійснення правосуддя, проти яких спрямоване злочинне діяння. Суб'єктами суспільних відносин у сфері правосуддя, які забезпечують охорону життя захисника чи представника особи або їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, являються окремі особи — учасники процесуальної діяльності (прокурор, слідчі органів внутрішніх справ, слідчі органів безпеки, слідчі органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, керівники органів досудового розслідування, оперативний працівник підрозділів органів внутрішніх справ, оперативний працівник органів безпеки, оперативний працівник органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, оперативний працівник органів Державної пенітенціарної служби України, оперативний працівник органів Державної прикордонної служби України, оперативний працівник органів Державної митної служби, підозрюваний, обвинувачений, виправданий у кримінальному провадженні, засуджений у кримінальному провадженні, законний представник підозрюваного, законний представник обвинуваченого, захисник, потерпілий, представник потерпілого, заявник, цивільний позивач, цивільний відповідач, представник цивільного позивача, представник цивільного відповідача, законний представник цивільного позивача, свідок, суддя, секретар судового засідання, судовий розпорядник). Крім того, суб'єктами відносин, передбачених ст. 400 КК України, можуть бути окремі громадяни, державні службовці, службові особи, представники влади, державні органи, органи місцевого самоврядування, керівники підприємств, установ і організацій. Тобто, суб'єктами або учасниками суспільних відносин щодо охорони діяльності захисника чи представника особи можуть бути як юридичні, так і фізичні особи. Також, суб'єктами суспільних відносин можуть бути близькі родичі захисника чи представника особи.

Для досягнення мети забезпечення судочинства необхідною умовою є не тільки виявлення осіб, які вчинили злочин, притягнення їх до кримінальної відповідальності, а й убезпечення захисника або представника особи від посягань на відносини, що забезпечують діяльність захисника чи представника особи або їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги від незаконного втручання (вплив) з метою перешкоджання правосуддю [12, с. 254-266]. Вивчення суб'єктів указаних суспільних відносин, а також їх соціальних функцій у цих відносинах дасть змогу визначити на науковій основі ті суспільні відносини, які виступають об'єктом цього злочину, що передбачені ст.400 КК України [13, с. 79]. Цю властивість суб'єктів у суспільних відносинах використовує інколи законодавець як для визначення меж дії кримінального закону, так і для вказівки на ті суспільні відносини, що є об'єктом відповідного злочину (скажімо, посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги), а саме, що це стосується правосуддя [14, с. 8-9]. Законодавець цей підхід до злочину, передбаченого ст. 400 КК України, застосував, чим не ускладнив наше завдання у дослідженні зазначеної проблеми, а також у застосуванні цієї статті в практичній діяльності правоохоронних органів та суду. Вивчивши кримінальні справи цієї категорії, ми встановили, що у всіх випадках (100% справ) одними із суб'єктів відносин обов'язково була фізична особа (людина).

З метою встановлення другої сторони суб'єктного складу відносин, що аналізуються, ми звернулися до законодавчих і підзаконних актів, а також слідчої та судової практики. Так, аналіз законодавчих та підзаконних актів, що стосуються регулювання відносин з приводу охорони життя захисника чи представника особи, а також їх близьких родичів, засвідчив, що іншою стороною суб'єктного складу таких відносин, які є елементом об'єкта злочину, передбаченого ст.400 КК України, виступають як фізичні, так і юридичні особи, відповідно до чинного законодавства України [15; 16; 17; 18; 19; 20]. Цю ж суб'єктну сторону суспільних відносин підтверджує і вивчення кримінальних справ (100% вивчених кримінальних справ за період з 2001 по 2014 рр., з них 57% такими суб'єктами виступали органи досудового слідства; 33% — суди; 10% — окремі підприємства, установи та організації). Проте це не ставить під сумнів, що учасниками таких відносин можуть бути з обох сторін і юридичні особи.

Вивчення соціальної функції суб'єкта відносин, тобто його прав та обов'язків (статусу), має певну цінність, оскільки з'ясування суб'єктного складу відносин сприяє визначенню змісту самих відносин, дає можливість оцінити їх характер, обсяг цих відносин і межі дії закону (ст. 400 КК України). Отже, робити повним перелік суб'єктів суспільних відносин (об'єкта злочину, передбаченого ст. 400 КК України) немає необхідності. Важливо лише зрозуміти, що вони можуть мати різноманітні варіанти, які так чи інакше можуть впливати на зміст відносин та межі кримінальної відповідальності. Про це свідчить і судова практика. Так, суди правильно кваліфікували діяння лише тоді, коли встановлювали суб'єктів відносин, їх соціальний статус, роль у суспільних відносинах.

Виходячи із предмета дослідження, розглянемо такий структурний елемент відносин як соціальний взаємозв'язок у суспільних відносинах щодо охорони життя захисника чи представника особи або їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги. Цей структурний елемент суспільних відносин, що нами досліджується, а саме, соціальний взаємозв'язок, справедливо розглядається як засіб самих відносин [21, с. 5; 22, с. 4]. Цей зв'язок може виявитися як на рівні індивідуальної взаємодії суб'єктів, так і у взаємодії людських спільнот, а також і індивідуумів із відповідними спільнотами, як елементами соціуму. Зовні цей соціальний зв'язок проявляється, як показує вивчення кримінальних справ і нормативної бази, що стосуються відносин з охорони життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, а також опитування працівників правоохоронних органів та суду, в таких формах діяльності як забезпечення умов з охорони життя захисника чи представника особи; в організаційних заходах щодо охорони життя захисника чи представника особи; в законодавчому забезпеченні життя захисника чи представника особи; в питаннях запобігання злочину, передбаченого ст.400 КК України тощо. Наше твердження має і практичне підґрунтя. Так, вивчення кримінальних справ та матеріалів про відмову в порушенні кримінальних справ зазначеної категорії свідчить, що за 60% справ соціальний зв'язок (взаємозв'язок суб'єктів) характерний для забезпечення умов з охорони життя захисника та представника особи, а за 25% справ — для організаційних заходів щодо охорони життя захисника чи представника особи, 13% — для законодавчого забезпечення життя захисника та представника особи, 2% — в питаннях запобігання злочину, передбаченого ст. 400 КК України.

Нас цікавить, як це слідує з дослідження, соціальний зв'язок, важливою ознакою якого є обов'язок певної поведінки суб'єктів відносин щодо охорони життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, тобто їх взаємодії. Взаємозв'язок (соціальний зв'язок) зумовлений потребами (інтересами), які є рушійною силою у спілкуванні суб'єктів відносин, як свідчить про це наше дослідження.

Викладене свідчить, що інтерес — це певна форма прояву, вираження, реалізація суспільних відносин, тобто через поведінку суб'єктів відносин, а не самі суспільні відносини як результат.

Отже, для визначення безпосереднього об'єкта цього складу злочину мають враховуватися лише суспільні відносини, що відповідають інтересам всього суспільства, а не інтересам окремої особи на її розсуд чи вподобання. Такими можуть бути лише позитивні відносини, що поставлені під охорону кримінального закону.

Дотримуючись концепцій, що предмет злочину і предмет відносин у складі злочину не одне і те ж, а тому для злочину, передбаченого ст. 400 КК України, предметом відносин є можливість (умови) для охорони стосунків з забезпечення життя захисника чи представника особи або їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням безперешкодно правової допомоги. Крім того, до предмета відносин відносяться такі умови, які забезпечу-

ють конституційні права та основні права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, права і законні інтереси юридичних осіб, а також інтереси держави. У цьому контексті ми дотримуємося думки, що предметом суспільних відносин є умови з приводу забезпечення тих чи інших явищ, благ, прав, тощо. Справедливим є твердження, що предметом суспільних відносин є усе те, з приводу чого і у зв'язку з чим існують аналізовані суспільні відносини [23, с. 7].

Як ми вже раніше зазначали, що кримінально-правовою доктриною, як правило, визнається те, що об'єктом злочину є суспільні відносини, на які посягає те чи інше суспільно небезпечне діяння [24, с. 96]. В такому сенсі об'єкт є істотними елементами складу злочину, передбаченого ст. 400 КК України, і значною мірою визначає небезпеку асоціальної поведінки особи, вказує на її соціальну суть — суспільну небезпеку. Дотримуючись концепції трьохчленної структури суспільних відносин, яку запропонував О.В. Дроздов: 1) носії (суб'єкти відносин); 2) предмет, з приводу якого існують відносини; 3) суспільно значуща діяльність (соціальний зв'язок як зміст відносин) [25, с. 22-69], ми не виключаємо, що при здійсненні посягань означені суспільні відносини, які стосуються особи, можуть створювати такий структурний елемент об'єкта, як потерпіла особа. У цьому випадку ми погоджуємося з позицією Є.В. Лащука, який аргументовано у структурі об'єкта злочину виділяє як предмет злочину, так і потерпілого від злочину [26, с. 49].

Слід зазначити, що Є.В. Лащук не зазначає, чи в усіх випадках такий структурний елемент об'єкта злочину як потерпілий, характерний для суспільних відносин усіх без виключення об'єктів злочинів, чи лише деяких. Проведене нами вивчення теоретичних джерел та вивчення кримінальних справ, що стосуються відносин, які забезпечують охорону життя, здоров'я, особи, честі та гідності особи свідчить, що такий структурний елемент об'єкта злочину характерний лише для досліджуваних видів злочинів, які нами вивчались. Крім того, Є.В. Лащук, на наш погляд, не обґрунтовано зміщує предмет суспільних відносин (об'єкта) з окремою ознакою складу злочину — предметом злочину, хоча і робить правильний висновок, що предметом злочину не можна визнавати нематеріальні цінності [26, с. 50]. У цьому контексті слід погодитися з думкою Г.А. Кригера, що людина, її життя, здоров'я, честь, гідність не можуть як такі, розглядатися об'єктами злочинів [27, с. 111-123]. На підтримку даної позиції в означеній частині слушно висловився В.К. Гришук, який зазначає, що безпосереднім об'єктом злочинів, що стосуються життя людини, є конкретні суспільні відносини, що охороняються кримінальним законодавством стосовно забезпечення життя іншої людини [28, с. 83-84]. Проте не можна погодитися з позицією Г.А. Кригера, що людина, її життя, здоров'я, честь, гідність повинні бути віднесені до поняття предмета злочину (в широкому розумінні цього слова). На нашу думку, є суперечливою і позиція І.П. Міщук, яка поєднуючи з Г.А. Кригером, зазначає, що поняття «життя», «здоров'я» не мають фізичної ознаки, тому вони не можуть визнаватися предметами злочину, оскільки життя, здоров'я, особи — це фізичний стан особи, тобто мають фізичні ознаки, але це не свідчить, що вони можуть бути предметами злочину [7,

с. 70]. Крім того, не можна погодитися з П.І. Мішук, що життя, здоров'я, честь і гідність є об'єктами кримінально-правової охорони [7, с. 70], оскільки об'єктами кримінально-правової охорони можуть бути лише суспільні відносини, які поставлені під охорону кримінального закону. Це стосується також і потерпілого від злочину, передбаченого ст. 400 КК України.

Отже, аналізуючи об'єкт злочину, що нами розглядається, належну увагу необхідно приділити особі потерпілого. Визначення кола осіб, які називаються потерпілими, необхідне для правильної кваліфікації злочину, передбаченого ст. 400 КК України та встановлення меж кримінальної відповідальності. Перелік потерпілих осіб від злочину, який передбачає кримінальну відповідальність за посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги, визначено законодавцем у диспозиції ст. 400 КК України. Такими є: захисник, представник особи та їх близькі родичі.

Важливо дослідити зміст цих потерпілих. В юридичних джерелах зустрічаються наступні варіанти визначення поняття «захисник»:

1) захисник є учасник кримінального процесу, на якого покладається функція захисту, а отже в силу цього він зобов'язаний використати всі зазначені в законодавстві засоби та способи з метою встановлення обставин, які виправдовують підзахисного або пом'якшують його відповідальність [29, с. 87];

2) захисником є така особа, яка уповноважена в передбаченому законодавством порядком здійснювати захист прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого і виправданого та надавати їм необхідну юридичну допомогу [30, с. 92];

3) захисником є особа, яка уповноважена у передбаченому законодавством порядку, здійснювати захист прав та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого (підсудного, засудженого або виправданого) [31, с. 27];

4) захисник є незалежним, самостійним учасником кримінального процесу, який, маючи необхідну професійну підготовку, у передбаченому законодавством порядку, виконує таку важливу суспільну функцію, як захист прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, виправданого, а також надає їм необхідну правову допомогу [32, с. 87];

5) захисник — це учасник кримінального процесу, уповноважений у передбаченому законом порядком здійснювати захист прав і законних інтересів підозрюваних, обвинувачених, підсудних, засуджених і виправданих та надавати їм необхідну юридичну допомогу [33, с. 158];

6) захисником є особа, яка в порядку, встановленому законом, уповноважена здійснювати захист прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого та надання їм необхідної юридичної допомоги при провадженні в кримінальній справі і в процесі зобов'язаний використовувати всі передбачені законом засоби захисту прав і законних інтересів громадян [34, с. 95];

7) захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається

застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію), а також особи, яка притягається до адміністративної відповідальності під час розгляду справи про адміністративне правопорушення (п. 5 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [35, с. 135].

У кримінальному процесуальному законодавстві України визначення поняття «захисник» з'явилося 21 червня 2001 р., коли до КПК України були внесені зміни.

Аналіз шести точок зору, авторами яких є В.М. Тертишнік, М.М. Міхеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко, В.В. Молдаван, А.М. Титов, Ю.О. Гурджі, В.Г. Пожар, Л.М. Гуртієва, Д.В. Філін свідчать, що вони, як і законодавець, роз'яснили родові поняття захисника — учасника кримінального процесу, який надавав юридичну (правову) допомогу підозрюваному, обвинуваченому, підсудному, засудженому, виправданому.

У ч. 2 ст. 44 КПК України 1960 р. встановлено коло осіб, які допускалися як захисники у кримінальній справі. Це були особи, які мали свідоцтво на заняття адвокатською діяльністю в Україні, та інші фахівці у галузі права, які за законом мали право на надання правової допомоги як особисто, так і за дорученням юридичної особи. Також, як захисники, могли залучатися близькі родичі обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, його опікуни або піклувальники [36, с. 937].

Слід звернути увагу на те, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий 13 квітня 2012 р. користується вже не родовим поняттям «захисник». Про це свідчать визначення поняття «захисник» В.М. Трофіменком та іншими авторами навчальних посібників, підручників та коментарів до чинного Кримінального процесуального кодексу України.

Слід звернути увагу на те, що у ч. 2 ст. 59 Конституції України закріплені положення, що для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах, інших державних органах в Україні, діє адвокатура [37]. У ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено поняття адвокатури: «Адвокатура України — недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом [16]. На наш погляд, доречно вказати на визначення поняття «адвокат», яке зазначено у ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: «Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше 2-х років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [16].

Важливо акцентувати увагу на тому, що ч. 2 ст. 45 КПК України закріплює підстави, коли адвокат не може виконувати функції захисника у кримі-

нальному провадженні. До них слід віднести такі обставини: 1) коли відомості про нього не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України; 2) стосовно якого в Єдиному реєстрі адвокатів України містяться відомості про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю [17].

Звертаючись до такого потерпілого, як представник особи, а також до поняття «представник особи», слід зазначити, що згідно ст.44 КПК України визначено, що як законні представники, коли підозрюваний, обвинувачений є неповнолітній, або особа, яка визнана у встановленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, до участі в процесуальних діях разом з ним залучається законний представник [17]. Як законні представники, можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності — опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени їх сімей, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває: неповнолітній, недієздатний, чи обмежено дієздатний [17].

Заслуговує на увагу ст.58 КПК України, в якій зафіксовано поняття «представник потерпілого». У ч.1 ст.58 КПК зазначається, що потерпілого у кримінальному провадженні може представляти — особа, яка в кримінальному провадженні має право бути захисником [17]. Натомість у ч. 2 ст. 58 КПК, зафіксовано, що представником юридичної особи, яка є потерпілим, може бути її керівник, інша особа. Уповноважена законом, працівник юридичної особи, за довіреністю, а також особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні. Необхідно також оговорити, що в ч. 1 ст. 59 КПК дається поняття «законний представник потерпілого», де визначено, що якщо потерпілим є неповнолітня особа або особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, до участі в процесуальній дії разом з нею долучається її законний представник [17]. Питання участі законного представника потерпілого у кримінальному провадженні регулюється згідно з положеннями ст. 44 цього Кодексу [17].

Чинний КПК України у ч.1 ст.63 передбачає поняття «представник цивільного позивача, цивільного відповідача», а саме, що представником цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні може бути: особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником; керівник чи інша особа, уповноважена законом або установчими документами, працівник юридичної особи за довіреністю — у випадку, якщо цивільним позивачем, цивільним відповідачем є юридична особа [15]. Крім того, ч. 1 ст. 64 КПК України визначено поняття «законний представник цивільного позивача, де зазначається, що, якщо цивільним позивачем є неповнолітня особа або особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, її процесуальними правами користується законний представник [15]. Питання участі законного представника цивільного позивача у кримінальному провадженні регулюється згідно з положеннями ст. 44 цього Кодексу [15].

З викладеного вище, зрозуміло, що термін «представник особи» є родовим поняттям, яке в собі об'єднує наступних представників особи: 1) законний

представник підозрюваного, обвинуваченого: 2) законний представник потерпілого; 3) представник цивільного позивача, цивільного відповідача; 4) законний представник цивільного позивача.

Слід погодитися з думкою І.П. Міщук, що в аспекті кримінально-правової охорони життя захисника чи представника особи, коли встановлюють потерпілого, не можна обмежуватися лише його діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги у кримінальному процесі [7, с. 74]. Проте її позиція щодо поняття «захисник» та «представник особи», що знайшло відображення і в адміністративному і в цивільному, і в господарському праві, потребує певного уточнення. Таке поняття як, «захисник» на законодавчому рівні знайшло відображення тільки в Кримінальному процесуальному кодексі України та в Кодексі України про адміністративне правопорушення [15; 20]. Натомість у Цивільно-процесуальному кодексі України [17] містяться положення про представника, законного представника, в Господарському процесуальному кодексі України [18] – представники сторін і третіх осіб, в Кодексі адміністративного судочинства – представники, законні представники [19].

Висновки. Дослідивши структуру суспільних відносин, існуючі точки зору, можна запропонувати формулювання основного безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст.400 КК України. Цим основним безпосереднім об'єктом цього злочину виступають суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони життя захисника чи представника особи або їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги. Додатковим безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини, які забезпечують умови для захисту конституційних прав та основних свобод і законних інтересів юридичних осіб, а також держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Тацій В.Я.* Объект и предмет преступления в Советском уголовном праве / В.Я. Тацій. – Харьков : Высшая школа, 1988. – 198 с.
2. Сучасне кримінальне право України: [курс лекцій] / А.В. Савченко, В.В. Кузнецов, О.Ф. Штанько. – К. : Паливода А.В., 2005. – 640 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина [підручник для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти] / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; за ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Київ – Харків : Юринком Інтер – Право, 2002. – 416 с.
4. Кримінальне право України. Теоретичний курс та практикум: [посіб. для підгот. до держ. іспитів] / В.В. Кузнецов, А.В. Савченко, В.С. Плугатир; за заг. ред. В.Я. Горбачевського. – К. : Вид. «ПАЛИВОДА А.В.», 2005. – 344 с.
5. *Мельник М.І. Хавронюк М.І.* Коментар до ст. 400 КК України / М.І. Мельник, М.І. Хавронюк // Науково-практичний коментар кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та допов. – К. : Юридична думка, 2012. – С.1146-1147.
6. *Шехавцов Р.М., Беніцький А.С.* Злочини проти правосуддя / Р.М. Шехавцов, А.С. Беніцький // Кримінальне право (Особлива частина): [підручник] / За ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. – [2-ге вид.] – К. : ВД «Дакор», 2013. – С. 671-709.

7. *Мищук І.П.* Кримінально-правова охорона життя та здоров'я захисника чи представника особи: дес...канд. юрид. наук за спец.: 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія: кримінально-виконавче право / Ірина Павлівна Мищук. — К. : Національна академія внутрішніх справ, 2013. — 241 с.

8. *Фролов Е.А.* Объект уголовно-правовой охраны и его роль в организации борьбы с посягательствами на социалистическую собственность: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Е.А. Фролов. — Свердловск, 1971. — 36 с.

9. *Александров Ю.В.* Злочини проти правосуддя / Ю.В. Александров // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. — 2-ге вид. переробл. та доповн. / Відп. ред. С.С. Яценко. — К. : А.С.К., 2003. — С.831-873.

10. *Варфоломеева Т.В., Фесенко Є.В.* Коментар до ст. 400 КК України / Т.В. Варфоломеева, Є.В. Фесенко // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 2 т. — Т. 2 / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — 3-тє вид. перероб. та доп. — К. : Алерта; КНТ, Центр учбової літератури, 2009. — С. 434.

11. *Кузнецова Н.Ф.* Преступление, состав преступления уголовно-правовой охраны // Н.Ф. Кузнецова // Вестник МГУ. Сер. Право. — 1967. — № 4. — С. 35-48.

12. *Габро О.І.* Державний захист та забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судочинстві, за законодавством України / О.І. Габро, Н.С. Карпов // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) / Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю. — К. : 2007. — 17. — С. 254-266.

13. *Тацій В.Я.* Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: Навчальний посібник В.Я. Тацій. — Харків : Українська юридична академія, 1994. — 80 с.

14. *Жевлаков Э.Н.* Понятие экологических преступлений. Объект и система / Э.Н. Жевлаков // Проблемы борьбы с экологическими правонарушениями в свете решений XXVII съезда КПСС. — М. : ВЮЗИ, 1990. — С. 5-24.

15. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2013 // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-10. — Ст. 88.

16. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI // Відомості Верховної. — 2013. — № 27. — Ст. 282.

17. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40-41, 42. — Ст. 492.

18. Господарський процесуальний кодекс України від 16.05.2013 // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 12. — Ст. 178.

19. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35-36, № 37. — Ст. 446.

20. Кодекс України про адміністративне правопорушення від 15.04.2014 // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 14 — Ст. 252.

21. *Тацій В.Я.* Преступление против природных богатств СССР / В.Я. Тацій // Уголовное право УССР: Особенная часть: Учебник // Под ред. М.И. Бажанова и др. — К. : Высшая школа. Головное изд-во, 1989. — 503 с.

22. *Ищенко О.М., Матвійчук В.К., Єрсова І.Ю.* Кримінально-правовий захист атмосферного повітря: Навчальний посібник / О.М. Іщенко, В.К. Матвійчук, І.Ю. Єрсова. — К. : РВВ МВС України, 1994. — 64 с.

23. *Никифоров Б.С.* Объект преступления по Советскому уголовному праву / Борис Сергеевич Никифоров. — М. : Госюриздат, 1960. — 229 с.

24. *Матвійчук В.К.* Теоретичні та практичні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища: Монографія / Валерій Костянтинович Матвійчук. — К. : Національна академія управління. — 2011. — 368 с.

25. *Дроздов А.В.* Человек и общественные отношения / А.В. Дроздов. — Л. : Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1966. — 124 с.

26. *Музыка А.А., Лащук Є.В.* Предмет злочину: теоретичні основи пізнання Монографія / А.А. Музыка, Є.В. Лащук. — К. : Паливода А.В., 2011.—192 с.

27. *Кригер Г.А.* К вопросу о понятии объекта преступления в Советском уголовном праве / Г.А. Кригер // Вестник Московского университета. — М., 1955. — № 1. — С. 111-123.

28. *Грищук В.К.* Загальний, родовий та безпосередній основні об'єкти злочинів проти життя і здоров'я людини / В.К. Грищук // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ [збірник]. — Львів, 2002. — С. 77-78

29. *Тертышник В.М.* Уголовный процесс / В.М. Тертышник. — Х. : РИФ «АР СИС ЛТД», 1997. — 528 с.

30. *Міхеєнко М.М.* Кримінальний процес України / М.М. Міхеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко. — К. : Либідь, 1999. — 563 с.

31. *Міхеєнко М.М.* Кримінально-процесуальне право: [тези лекцій, задачі, ділові ігри] / М.М. Міхеєнко, В.В. Молдаван, В.П. Шибіко.— К. : Вентурі, 1997. — 352 с.

32. *Титов А.М.* Участь захисника в кримінальних справах за призначенням: окремі проблеми / А.М. Титов // Право України. — 2002. — № 3. — С. 87-89.

33. *Гурджі Ю.О., Пожар В.Г., Гуртієва Л.М.* Захисник у кримінальному судочинстві / Ю.О. Гурджі, В.Г. Пожар, П.М. Гуртієва // Кримінально-процесуальне право України: [підручник] / За заг. ред. Ю.П. Аленіна. — Х. : ТОВ «Одіссей», 2009. — С. 158-173.

34. *Філін Д.В.* Учасники кримінального процесу / Д.В. Філін // Кримінальний процес: [підручник] / За заг. ред. Ю.М. Грошевого та О.В. Капліної. — Х. : Право, 2010. — С. 92-100.

35. *Трофименко В.М.* Сторона захисту / В.М. Трофименко // Кримінальний процес: Підручник / Ю.М. Грошевий, В. Я. Тацій, В.П. Пшонка та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки. — Х. : Право, 2013. — С. 130-144.

36. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка. — К. : Форум, 2003. — 938 с.

37. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №30. — Ст. 141.

Решнюк А.В. Безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 400 КК України

У статті досліджуються проблеми безпосереднього об'єкта злочину посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги. Проаналізована структура суспільних відносин, існуючі точки зору в юридичній літературі, чинне законодавство та практика. Пропонується визначення безпосереднього об'єкта цього злочину.

Ключові слова: структура об'єкта злочину, суспільні відносини, основний безпосередній об'єкт злочину, додатковий безпосередній об'єкт злочину.

Решнюк А.В. Непосредственный объект преступления, предусмотренного ст. 400 УК Украины

В статье исследуются проблемы непосредственного объекта преступления посягательство на жизнь защитника или представителя лица в связи с деятельностью, связанной с оказанием правовой помощи. Анализируется структура общественных отношений, существующие точки зрения в юридической литературе, действующее законодательство и практика. Предлагается определение непосредственного объекта этого преступления.

Ключевые слова: *структура объекта преступления, общественные отношения, основной непосредственный объект преступления, дополнительный непосредственный объект преступления.*

Reshnyuk A.V. A direct object of the crime, foreseen by the article 400 of the criminal code of Ukraine

The problems of a direct object of the crime, encroachment on the defender's life or the person's representative on the grounds of the activity, which is coherent with a juridical support, are researched in this article. The structure of the social connections, the points of view, which are presented in the juridical literature, legislation which is currently in force and practice are analyzed in the article.

Keywords: *a structure of the object of the crime, social connections, a main direct object of the crime, an additional direct object of the crime.*

Стаття надійшла до редакції 07.05.2014.